

Rechtspraak doet ertoe. Hoe zijn we effectief?

Nieuwjaarstoespraak 2017

Beste collega's,

Graag wens ik jullie, met allen die jullie lief zijn, een heel voorspoedig en gelukkig nieuwjaar!

Vorig jaar eindigde ik mijn nieuwjaarstoespraak met de woorden: Ik wens ons een mooi rechtspraakjaar, waar we t.z.t. met trots en voldoening op terug kunnen zien! Wat mij betreft, is die wens in verregaande mate in vervulling gegaan. Er is heel veel goed werk verzet. Veel om trots op te zijn. Ik noem twee dingen:

In de Agenda voor de rechtspraak 2015-2018 staat de ambitie vermeld dat in 2018 rechtszaken 40% korter duren dan in 2013. Die 40% geldt niet voor alle afzonderlijke categorieën, maar wordt bijv. mede bepaald door grote aantallen kantonzaken in eerste aanleg. Die ambitie gaat er niet van uit dat we minder tijd aan een zaak besteden, maar dat we door vereenvoudiging en digitalisering de wachttijden in procedures sterk verkorten. Zoals bekend, laten die vereenvoudiging en digitalisering langer op zich wachten dan gehoopt. En toch slagen we er als hof in om in veruit de meeste categorieën zaken te werken met (soms beduidend) kortere doorlooptijden dan in 2013. En als dat ogenschijnlijk niet zo is, dan blijkt dat soms veroorzaakt te worden doordat veel meer zaken instroomden dan verwacht. Als we dan desondanks kans zagen de doorlooptijden niet te laten oplopen, maar nog iets te verkorten, dan is dat een geweldige prestatie.

Als tweede aspect wil ik graag noemen dat ons hof er financieel goed voor staat. Dit is een gegeven waar wij met elkaar best trots op mogen zijn.

Er zouden nog veel meer goede dingen te noemen zijn, en natuurlijk ook verbeterpunten. Dat ga ik vandaag niet doen. Ik ga evenmin detailbespiegelingen houden over wat ons dit jaar zoal te wachten staat. Anders gezegd, ik ga niet het jaarplan doornemen. Wel stel ik vast dat naar verwachting een aantal zaken met een grote maatschappelijke impact (zowel in de afdeling straf als in civiel) bij ons hof zal dienen. Te verwachten is dat er regelmatig veel (media)aandacht zal zijn. Niet alleen voor die zaken, maar eigenlijk voor alle zaken die we te behandelen krijgen geldt: de rechtspraak doet ertoe.

In onze samenleving, die enerzijds in mondiale verhoudingen als bevoorrecht en welvarend kan worden aangemerkt, maar anderzijds te maken heeft met (terroristische) dreiging, maatschappelijke onrust, boosheid en onbehagen, is een goed functionerende rechtspraak van groot belang.

Maatschappelijk effectief

Een goed functionerende rechtspraak, waar hebben we het dan over? Wel, die moet in ieder geval onafhankelijk, onpartijdig, toegankelijk, deskundig, transparant en duidelijk zijn, en zeker ook tijdig. Dat zijn allemaal zaken, waar we hard aan werken en dat zullen we ook dit jaar weer doen. Het afgelopen jaar kwam daar een begrip bij: de rechtspraak moet ook *maatschappelijk effectief*¹ zijn. Daar valt van alles over te zeggen, maar ik beperk me tot twee terreinen:

de impact van rechtspraak op maatschappelijke en economische processen;

de impact van rechtspraak op de persoonlijke levenssfeer.

Een goed functionerende rechtspraak is een belangrijke voorwaarde voor een goed functionerende *economie*. Op dit punt doet de Nederlandse rechtspraak het goed en daar heeft ons hof zijn aandeel in.

Invloed op *maatschappelijke* processen ligt veel ingewikkelder. Onlangs werd ergens de vraag gesteld of 'de rechtsstaat een adequaat antwoord levert op de maatschappelijke onvrede'. M.i. overvraag je de rechtsstaat - en ook de *rechtspraak* - als je daarvan een antwoord verwacht op onvrede, waarvan de wortels complex zijn en zeker niet (louter) te herleiden tot het functioneren van die rechtsstaat resp. rechtspraak. Maar, voor zover hier van de rechtspraak een rol mag worden verwacht, valt in ieder geval te denken aan zaken als toegankelijkheid, tijdigheid en begrijpelijkheid (laten we echt investeren in begrijpelijk taalgebruik en in uitleg!).

Impact op persoonlijke levenssfeer

Dan de impact van rechtspraak op de persoonlijke levenssfeer: steeds vaker ervaren rechters hoezeer toepassing van het recht ook beperkingen kent als het gaat om het oplossen van soms complexe problemen van individuele burgers.

In een samenleving, waarin individualisering en digitalisering voor de een veel kansen en mogelijkheden opleveren, kent de ander (die minder goed kan meekomen of tegenslag ondervindt) veel problemen. Niet zelden een veelheid van problemen die hem of haar bij herhaling met de rechter in aanraking brengen. Denk bijvoorbeeld aan schuldenproblematiek, waar dan bij komt dat iemand niet in staat is boetes te betalen, waardoor de schulden snel oplopen, etc. etc.

En in een samenleving waarin de omgangsvormen verruwen² neemt o.a. het aantal vechtscheidingen, waarvan vaak kinderen de dupe zijn, steeds meer toe.

Binnen de rechtspraak zijn initiatieven ontplooid om in de genoemde situaties meer de-escalierend te werken. Om niet meer per deelprobleem een (andere) rechter te laten

¹ Frits Bakker, njb.nl/blog/maatschappelijk-effectieve-rechtspraak.20396.lynkx

² de manier waarop we met elkaar samenleven geldt blijkens het rapport Burgerperspectieven 2016.4 van het SCP opnieuw als één van de vijf meest genoemde zorgen bij burgers

beslissen, maar zaken bijeengevoegd bij één (regie)rechter te brengen. En om meer en meer te voorkomen dat met rechterlijke beslissingen wel een juridisch geschilpunt, maar niet het onderliggende probleem wordt opgelost. Zonder te bepleiten dat de rechter de rol van sociaal werker overneemt, lijken mij dit goede initiatieven.

Ook in hoger beroep

Ook in de fase van het hoger beroep kunnen dergelijke initiatieven van belang zijn. Ook dan is het steeds van belang om na te streven dat we een wezenlijke bijdrage leveren aan de oplossing van onderliggende problemen. Dat vraagt van ons openheid en creativiteit. Maar dat is niet nieuw. Ons hof heeft er vaker blijk van gegeven daarvoor open te staan en daar goed in te zijn. Ik noem als voorbeelden in een ander verband: de ontwikkeling destijds van onze eerste kenniscentra (met name Verzekeringsrecht en Cybercrime), de veelvuldige en effectieve toepassing van de Comparitie na Aanbrengen en de Second Opinion procedure.

Kleinere geschillen

Tot slot is er nog een andere trend waar ik aandacht voor vraag. Steeds meer blijkt er de behoefte te zijn om kleinere geschillen, die van grote invloed kunnen zijn op de persoonlijke levenssfeer van mensen, aan een rechter te kunnen voorleggen zonder ingewikkelde juridische (lees ook: procesrechtelijke) drempels. Gewoon als partijen je verhaal aan een rechter kunnen voorleggen; daarna een uitspraak waar je het mee moet doen (denk aan de rijdende rechters, experimenten met burenenrechters, spreekuurrechters en de Kamermotie over een onderzoek naar haalbaarheid en inpasbaarheid in de gewone rechtspraak van vrederechters³). Het is voor de hand liggend om te denken dat deze trend vooral van betekenis is voor de rechtspraak in eerste aanleg. Toch pleit ik ervoor om het daar niet bij te laten. Misschien kan onze eigen Second Opinion procedure (of een variant daarop) hier in een aantal gevallen van betekenis zijn. Maar denkbaar is ook dat wij andere wegen vinden om aan de behoefte die aan deze trend ten grondslag ligt ook in hoger beroep meer tegemoet te komen.

Strafrecht

De genoemde voorbeelden hebben vooral met het civiele recht te maken. Maar daar hoeft het niet bij te blijven. In het strafrecht bijv. kan nagedacht worden over de relatie tussen vormen van herstelbemiddeling en het hoger beroep. En zou bij vorderingen benadeelde partij niet af en toe de Raadsheer-commissaris een rol kunnen spelen om te voorkomen dat die vorderingen naar de burgerlijke rechter verwezen moeten worden wegens onevenredige belasting voor het strafproces?

³ Motie Segers c.s., 1 december 2016

Ik hoop dat we in alle geledingen van ons hof (raadsheren, juridisch medewerkers, administratie en bedrijfsvoering) steeds aandacht zullen hebben voor de effectiviteit van ons werk en dat nieuwe initiatieven en creatieve ideeën daaraan zullen bijdragen.

Ik sluit graag af door ons opnieuw een mooi rechtspraakjaar toe te wensen, waar we t.z.t met trots en voldoening op terug kunnen zien, misschien mede omdat we opnieuw een innovatief hof bleken te zijn.